

להתחפש אל הגולם

מאת דב אלבוים

מתוך "בין השמשות", מוסף ערב שבת, מעריב, פורים תשעד

שנים ארוכות הטרידה אותי פירצה קטנה אך לא מבוטלת בעלילה של מגילת אסתר. כל מי שקורא את סיפור הדברים בטקסט המרתק של המגילה מזהה את נקודת המפנה בעלילה ברגע המביך הזה המתרחש במהלך סעודת החשק שערכה אסתר לאחשוורוש והמן האגגי. ביון המנות, כך המגילה מספרת, אסתר פותחת את פיה ומתלוננת שעמה ומשפחתה נדונו למוות על פי החוק החדש. אחשוורוש שואל אותה מי הוא זה שמלאו לעשות כך לעמה של אסתר אהובתו ואסתר מצביעה על המן כאחראי לכך. בנקודה זו רותח המלך אחשוורוש מזעם ויוצא לצנן את רוחו בנות הארמון. המן מנצל את ההפוגה ומפיל את עצמו בתחנונים על המטה של אסתר. בדיוק ברגע הזה חוזר אחשוורוש לתוך חדר הסעודה וכשהוא רואה את המן על מיטת אסתר הוא מתמלא עליו כעס וגוזר עליו מוות בתלייה.

המהלכים מתרחשים כאן במהירות הבזק, אבל אם מפרקים את הסצינה הזו לחתיכות יותר קטנות של עלילה, אפשר לשים לב ללא מעט בעיות בתכנון המערכה נגד המן. התוכנית של אסתר להזמין את המלך למשתה ולהתלונן על המן יותר מדי נאיבית ומסתמכת על תחזיות אופטימיסטיות. למשל, מה היה קורה אם אחשוורוש היה אומר לאסתר: כן, נכון, יש חוק חדש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, אבל אני לגמרי מסכים איתו. המן צודק במאה אחוז. איך אסתר ידעה שאחשוורוש יהיה כל כך עצבני בסעודה שלו עד שירצה לתלות את המן רק בגלל שהוא רואה אותו מתנפל בתחנונים על מיטתה? ובכלל, למה זה כל כך הרגיו אותו – הרי זה רק טבעי שהמן ינסה לפייס את אסתר כשיוודע לו שהיא יהודייה? יש כאן יותר מדי חורים בתוכנית של אסתר ויותר מדי צירופי נסיבות שחברו יחד למפלת המן. ואם זה הכל נס משמיים, אז למה לא מוזכר במגילה שם האלוהים? ולמה אנחנו נותנים לה כל כך הרבה קרדיט על המגילה ועל התשועה אם כל מה שהיא עשתה לא פעל בעצמו משהו כדי להציל את עם ישראל?

אבל להסתרות של אסתר יש דרך לגלות את עצמן. ומצאתי בספר של אחד מגדולי החסידות את המפתח לחשיפת סוד התוכנית של אסתר. זהו מפתח המפורסם בשם הקוד המיוחד שלו: גולם. ומהו מפתח הגולם? זוהי שיטה לשינוי המציאות שפותחה בבית מדרשו של המגיד דב בער ממזריטש - גדול התלמידים של מייסד החסידות, רבי ישראל בעל-שם-טוב. לפי שיטה זו אם אנחנו רוצים להפוך מצב רע למצב טוב בתוך העולם, לא כדאי בדרך כלל להלחם בו בחזית של ראש בראש, הוה אומר, להתמודד מולו בדיוק בדרך שהוא מתמודד מולנו – באלימות ובכוח. אם רוצים באמת לנצח, להפוך את הרע לטוב, יש לחזור אל הגולם, ללכת ולבדוק מה היה המצב הגולמי של האלימות והרצון הזה של האויב לפגוע בנו. רק אחרי שגילינו את המצב הגולמי הזה, ובעוד הרע נמצא במצב הגולמי ביותר, רק אז יש לנסות ולבצע היפוך.

על רקע העצות השאמניות העמוקות האלה של הבעל שם טוב והמגיד ממזריטש, פיתח אברהם יהושוע העשיל מאפטא, אחד מגדולי ההוגים החסידיים את קריאתו המיוחדת לסיפורה של המגילה. לאסתר המלכה היתה תוכנית מורכבת שנבנתה על אדני עקרון הגולם. אסתר בעצם ביררה מה היה המניע הגולמי והראשוני ביותר של אחשוורוש לחוקק את חוק ההריגה של היהודים. למה הסכים להשמיד עם שלם רק בגלל שהמן רוצה בכך? כנראה העובדה ש"ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בגוים" שאיננו ממושעם ולא בדיוק מקבל את חוקי המלך, דגדגה לו בעוד כמה מקומות עמוקים.

אסתר הלכה עוד יותר עמוק, ניסתה ללכת לגולם של זה. להפתעתה גילתה שכל הסיפור התחיל בכך שהמלכה וושי סירבה לבוא למסיבה של המלך. עירומה או לא עירומה, החלטתו של

אחשוורוש להוציא אותה להורג נבעה מהטיעון של השר ממוכן שיש לבצע עונש קשה בוושתי כדי ששאר שנשות הממלכה לא יגידו שהנה מותר גם להן "לבזות את בעליהן". מכך הסיקה אסתר בצדק שאחשוורוש הינו גבר רגיש מאוד בנוגע לגבריות שלו – והיא ניתנת לאיום בקלות רבה. מרגע שהגיעה אסתר אל הגולם של אחשוורוש, חוסר הבטחון הבסיסי והפגיעות שלו בנוגע לגבריותו, הבינה כיצד לנצח את המן. היא לא תנצח אותו אם תצא נגדו רק במלחמה גלוייה, היא חייבת לנהל את המערכה גם בחזיתות העמוקות והנפשיות של אחשוורוש. דבר ראשון היא "לובשת מלכות" והולכת לכבוש שוב את ליבו של אחשוורוש. וברגע שהיא נושאת חן וחסד לפניו, היא לא לוקחת אותו אל המיטה ולוחשת לו דברי הסתה על המן. להיפך, היא מזמינה אותו ואת המן לסעודה אצלה. זה אמנם קצת תמוה... מה לה ולהמן, אבל אחשוורוש חושב בהתחלה שאולי הזמנת המן נועדה כדי שלא לא יהיה משעמם. אבל כאשר במהלך הסעודה היא מזמינה את שניהם שוב לסעודה אחרת ומודיעה לאחשוורוש שרק בפעם הבאה תגיד לו מה בקשתה, המלך אחשוורוש מתחיל להשתגע מקנאה. מדוע הזמינה את המן? יש לה רומן איתו? היא רוצה להשתלט ביחד איתו על הממלכה?

זו הסיבה ש"בלילה הוא נדדה שנת המלך", הוא פשוט בוער מקנאה. ולכן, למחרת, במהלך הסעודה אצל אסתר הוא כבר כל כך כועס על המן מכל הלילה הלבן הזה ו"הסרטים" שהמחשבות על המן ואסתר עשו לו, שלאסתר כבר אין שום בעיה להטות את כל הכעס הזה על ראשו של המן. ברגע שאסתר הבינה את הגולם – הפגיעות של אחשוורוש וחוסר הבטחון שלו בגבריות שלו היא ניתבה אותה לכיוון אחר. עלבוננו וחולשתו של אחשוורוש עוברים למצב צבירה של חמה וכעס איום ומשם היא מנתבת אותם על ראשו של המן, על עשרת בניו ועל עוד אי אילו רבבות של פוגרומיסטים שתכננו ועמדו לפגוע ביהודים ברחבי הממלכה.